

ACADEMIA ROMÂNĂ
FILIALA CLUJ-NAPOCA

INSTITUTUL „ARHIVA DE FOLCLOR
A ACADEMIEI ROMÂNE”

*Corpusul răspunsurilor
la
Chestionarele Ion Muşlea*

III

Transilvania, Maramureş, Sălaj, Satu Mare,
Crişana şi Banat

CHESTIONARELE II, IV, VII
ŞI ŞEZĂTOAREA

Partea Întâi

*Ediţie critică de documente etnologice inedite,
introducere, note şi indici de*

Ion Cuceu

Maria Cuceu

Cosmina Timoce-Mocanu

Editura MEGA
Cluj-Napoca
2019

ISBN vol. 3: 978-606-020-087-1

ISBN general: 978-606-543-797-5

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României.

DTP și copertă:
Francisc BAJA

Redactor:
Iulia POP

© Ion Cuceu, Maria Cuceu, Cosmina Timoce-Mocanu 2019

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro

e-mail: mega@edituramega.ro

CUPRINS

Prefață.....	I
Ion Mușlea. Chestionarul II. Obiceiuri de vară.....	XXIV
Ion Mușlea. Chestionarul IV Obiceiuri de primăvară.....	XXXI
Ion Mușlea. Chestionarul VII. Calendarul poporului pe lunile octombrie-decembrie.....	XXXIV
Ion Mușlea. Șezătoarea și literatura ei.....	XXXVI

PARTEA ÎNTÂI. CORPUSUL RĂSPUNSURILOR

1 (103) Răspuns Chestionarul IV: [Obiceiuri de primăvară].....	11
2 (104) Răspuns Chestionarul IV: [Obiceiuri de primăvară].....	18
3 (105) [Răspuns Chestionarul IV]: Obiceiuri de primăvară.....	29
4 (106) [Răspuns] Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	41
5 (107) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	47
6 (108) [Răspuns] Chestionarul IV: [Obiceiuri de primăvară].....	53
7 (109) [Răspuns] Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	63
8 (110) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	72
9 (111) [Răspuns Chestionarul IV]: Obiceiuri de primăvară].....	81
10 (112) [Răspuns] Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	87
11 (113) [Răspuns la] Chestionarul VII: Lunile oct[ombrie]-dec[embrie].....	91
12 (114) [Răspuns Chestionarul Șezătoarea].....	95
13 (115) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	101
14 (116) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	111
15 (117) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	114
16 (118) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	118
17 (119) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	120
18 (120) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	124
19 (121) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	125
20 (122) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	127
21 (123) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	128

22 (124)	[Răspuns Chestionarul VII. lunile octombrie-decembrie].....	131
23 (125)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	135
24 (126)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	147
25 (127)	Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	151
26 (128)	[Răspuns] Chestionarul VII: [Lunile octombrie-decembrie].....	161
27 (129)	[Răspuns Chestionarul Șezătoarea].....	166
28 (130)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	179
29 (131)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	181
30 (132)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	184
31 (133)	[Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	186
32 (134)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	191
33 (135)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	196
34 (136)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	203
35 (137)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	212
36 (138)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	215
37 (139)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	216
38 (140)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	219
39 (141)	[Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	221
40 (142)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	223
41 (143)	[Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	229
42 (144)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	230
43 (145)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	232
44 (146)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	233
45 (147)	[Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	236
46 (148)	[Răspuns Chestionarul Șezătoarea].....	239
47 (149)	[Răspuns] Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	242
48 (150)	[Răspuns Chestionarul Șezătoarea].....	253
49 (151)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	278
50 (152)	[Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	280
51 (153)	[Răspuns] Chestionarul IV: [Obiceiuri de primăvară].....	282
52 (154)	[Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	284
53 (155)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	289
54 (156)	[Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	291
55 (157)	[Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	293
56 (158)	[Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	295
57 (159)	[Răspuns] Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	298
58 (160)	[Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	301

59 (161) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	302
60 (162) Răspuns Chestionarul II: [Obiceiuri de vară].....	304
61 (163) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	308
62 (164) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	310
63 (165) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	315
64 (166) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	320
65 (167) Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	323
66 (168) Răspuns Chestionarul II]: Obiceiuri de vară.....	330
67 (169) [Răspuns Chestionarul II]: Obiceiuri de vară.....	332
68 (170) [Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	335
69 (171) Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	340
70 (172) Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	345
71 (173) Răspuns Chestionarul II: [Obiceiuri de vară].....	348
72 (174) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	362
73 (175) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	363
74 (176) [Răspuns Chestionarul VII: Lunile octombrie-decembrie].....	365
75 (177) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	367
76 (178) Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	372
77 (179) [Răspuns Chestionarul IV]: Obiceiuri de primăvară.....	388
78 (180) [Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	390
79 (181) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	392
80 (182) Răspuns Chestionarul IV: [Obiceiuri de primăvară].....	394
81 (182) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	403
82 (184) [Răspuns Chestionarul IV]: Obiceiuri de primăvară.....	404
83 (185) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	406
84 (186) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	408
85 (187) Răspuns Chestionarul II: [Obiceiuri de vară].....	409
86 (188) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	411
87 (189) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	414
88 (190) [Răspuns Chestionarul VII: Lunile octombrie-decembrie].....	418
89 (191) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	421
90 (192) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	423
91 (193) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	425
92 (194) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	426
93 (195) [Răspuns Chestionarul IV]: Obiceiuri de primăvară.....	429
94 (196) Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	430
95 (197) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	433

96 (198) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	435
97 (199) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	439
98 (200) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	441
99 (201) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	447
100 (202) [Răspuns] Chestionarul IV: [Obiceiuri de primăvară].....	448
101 (203) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	491
102 (204) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	493
103 (205) [Răspuns Chestionarul IV]: Obiceiuri de primăvară.....	495
104 (206) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	496
105 (207) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	497
106 (208) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	498
107 (209) [Răspuns] la Chestionarul II: [Obiceiuri de vară]	499
108 (210) [Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	506
109 (211) [Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	515
110 (212) Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	524
111 (213) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	534
112 (214) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	539
113 (215) [Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	542
114 (216) Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	544
115 (217) [Răspuns Chestionarul II]: Obiceiuri de vară.....	548
116 (218) Răspuns Chestionarul II: [Obiceiuri de vară].....	551
117 (219) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	554
118 (220) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	572
119 (221) [Răspuns Chestionarul]: Șezătoarea.....	587
120 (222) [Răspuns Chestionarul] Șezătoarea.....	592
121 (223) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	605
122 (224) [Răspuns] la Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	607
123 (225) [Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de primăvară.....	611
124 (226) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	613
125 (227) [Răspuns] Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	614
126 (228) [Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	618
127 (229) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	622
128 (230) Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	623
129 (231) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	642
130 (232) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	647
131 (233) Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	654
132 (234) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	682

133 (235) [Răspuns] Chestionarul VII: Lunile octombrie-decembrie.....	685
134 (236) [Răspuns Chestionarul Șezătoarea].....	689
135 (237) Răspuns Chestionarul VII: [Lunile octombrie-decembrie].....	694
136 (238) Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	697
137 (239) Răspuns Chest[ionarul] VII: [Lunile octombrie-noiembrie].....	705
138 (240) [Răspuns Chestionarul Șezătoarea].....	709
139 (241) Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	733
140 (242) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	736
141 (243) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	739
142 (244) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	745
143 (245) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	748
144 (246) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	762
145 (247) [Răspuns Chestionarul IV]: Obiceiuri de primăvară.....	764
146 (248) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	770
147 (249) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	773
148 (250) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	776
149 (251) [Răspuns Chestionarul IV]: Obiceiuri de primăvară.....	778
150 (252) [Răspuns Chestionarul II]: Obiceiuri de vară.....	795
151 (253) [Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	798
152 (254) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	799
153 (255) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	802
154 (256) [Răspuns Chestionarul VII: Lunile octombrie-decembrie].....	805
155 (257) [Răspuns Chestionarul Șezătoarea].....	808
156 (258) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	820
157 (259) [Răspuns] la Chestionarul VII: Lunile octombrie-decembrie. Șezătoarea.....	831
158 (260) Răspuns Chestionarul II: [Obiceiuri de vară].....	837
159 (261) Răspuns Chestionarul IV: [Obiceiuri de primăvară].....	851
160 (262) [Răspuns Chestionarul VII]: Lunile octombrie-decembrie.....	860
161 (263) [Răspuns Chestionarul] Șezătoarea.....	865
162 (264) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	873
163 (265) [Răspuns Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	879
164 (266) [Răspuns] Chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	882
165 (267) Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară.....	889
166 (268) [Răspuns Chestionarul II]: Obiceiuri de vară.....	892
167 (269) [Răspuns Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	894

ADDENDA ET CORRIGENDA

168 (270) [Răspuns Chestionarul] Șezătoarea.....	899
169 (271) Răspuns la chestionarul II: Obiceiuri de vară.....	920
170 (271) Răspuns la Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	922
171 (273) [Răspuns la Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	924
172 (274) [Răspuns la Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	926
173 (275) [Răspuns la Chestionarul Șezătoarea].....	928
174 (276) [Răspuns la Chestionarul II: Obiceiuri de vară].....	935
175 (277) [Răspuns la Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară].....	948
176 (278) [Răspuns la Chestionarul VII: Lunile octombrie-decembrie].....	951

APARATUL CRITIC AL PRIMEI PĂRȚI A VOLUMULUI

GLOSAR TRANSILVANIA.....	957
INDICELE LOCALITĂȚILOR ANCHETATE.....	984
INDICELE RESPONDENȚILOR ANCHETATORI.....	988
INDICELE SUBIECȚILOR/INFORMATORILOR.....	997

PREFAȚĂ

Cel de-al treilea tom al *Corpusului Răspunsurilor la Chestionarele Ion Mușlea* este dedicat, cum am anunțat din 2015, materialelor rezultate din Ancheta indirectă coordonată de întemeietorul Arhivei de Folklor a Academiei Române (1930–1948), materiale ce provin din spațiul etnocultural nord-vestic al României: Transilvania istorică, Țările Codrului, Chioarului, Lăpușului, Oașului și Silvaniei, Maramureșul, Sătmarul, Marghita, Crișana și Banatul. Cum arătam și în prefețele la volumele anterioare, rămânem fideli principiilor metodologice cu care am pornit: publicarea tuturor răspunsurilor după riguroase operațiuni filologice și folcloristice de stabilire de text, aplicarea, fără rest, a unor criterii ale orientării europene geografico-istorice, în proiectarea operațiunilor, cu scopul edificării ulterioare a unei Baze de Date Etnologice, care să facă posibile noi și noi valorizări ale materialelor. Una din exigențele orientării geografico-istorice în studierea și prezentarea materialelor vizează aspectele de contiguitate zonală și interzonală, aplicate, ca în primele tomuri, atât în ordonarea cuprinsului, din prima secțiune a corpusului propriu-zis, dar și în rânduirea fiecărei subsecțiuni tematice și a fiecărui grupaj funcțional din ceea ce am numit, cu un termen generic, *Analiticum*, din a doua parte, distinctă, a acestei lucrări, unde segmentarea elementelor de bază dintr-o sursă de informație atinge idealul reproducerii exhaustive a acestora, în clasificarea lor adâncită.

Numai că aici, datorită, pe de o parte, masivității și inegalității relative a informației acumulate, iar, pe de alta, a complexității și diversității mult mai accentuate a materialelor rezultate din Ancheta indirectă, am aprofundat perspectiva metodologico-teoretică și am

acordat absolută întâietate celor din zonele etnografico-folclorice din sud-vestul provinciei Transilvania istorică, considerate de noi, împreună cu zona Olteniei subcarpatice și cu Banatul de Munte, încă din tipologia și corpusul ritualurilor agrare, din 1988¹, ca ținând de o matcă etnoculturală central-representativă, înainte de toate pentru spațiul geografic intracarpatic, ca nucleu radiant, din care se răsfrâng influențe asupra întregului areal al spiritualității tradiționale românești. Cum se va putea vedea, am urmat, în organizarea cuprinsului și în structurarea *Analiticumului*, un „traseu” interzonal distinct, într-un fel de spirală deschisă dintr-un perimetru central spre zonele nordice, apoi vestice, mai întâi concentric, cuprinzând sud-vestul Transilvaniei istorice, cu zonele Hunedoara, Hațegul, Ținutul Pădurenilor, Alba Iulia și zona Munților Apuseni, deschizându-se spre zonele Sibiului, Țării Bârsei și Secuimii, închis aparent în Câmpia Transilvaniei, redeschis spre zonele Bistriței și Năsăudului, a Văilor Țibleșului, a Văii Superioare și Mijlocii a Someșului, până la „granițele” nord-vestice ale fostului Principat medieval, anterior, ale Daco-Romaniei antice.

Materialelor folclorico-etnografice provenite din acest perimetru central intracarpatic li se adaugă, treptat și în contiguitate geografică, cele, de aproape egală importanță documentar-științifică, provenite de la corespondenții din arealul cultural nord-vestic extrem, al doilea ca importanță etnoculturală cu Sudul Transilvaniei, ce include Țara Silvaniei (Sălajul istoric), Țările Codrului, Chioarului, Lăpușului, Oașului, avându-și nucleul iradiant în Maramureșul Voievodal, pentru ca, în partea următoare a Corpusului, să includem, în aceeași perspectivă geografico-istorică, și să indexăm tipologic și tematic materialele folclorice din ținuturile Sătmarului și Marghitei, Câmpiei de Vest, cu un al treilea nucleu iradiant în Țara Beiușului, după care, coborând spre sud, Văile Crișului Negru, Crișului Alb și Mureșului Mijlociu, cu

¹ Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Vechi obiceiuri agrare românești*. Tipologie și corpus de texte. București, Editura Minerva, 1988.

un puternic centru de iradiere în Țara Zarandului, din așa-zisele teritorii extracarpătice vestice sau Partiumul (Părțile Ungurene), încheind cu Banatul și cu puținele răspunsuri din sate românești din Serbia, întrucât din rețeaua de anchetă a lui Mușlea lipsesc cu totul informații din satele românești din Ungaria.

Am adoptat criteriul acesta de expunere întrucât toată documentația prezintă o însemnătate majoră și dă seamă, mai înainte de toate, de marea putere de iradiere culturală a ținuturilor sau nucleelor centrale, dar și de „rezervoarele conservatoare”, adesea inepuizabile, ale celor aluvionare și mărginașe în păstrarea tradițiilor, credințelor, reprezentărilor magico-religioase, riturilor și ritualurilor legate de cele două cicluri sărbătorești, după cum adevăresc studiile și cercetările de până acum asupra materialelor folclorico-etnografice din publicațiile anterioare – volume și periodice – bibliografiate sub îndrumarea lui Ion Mușlea și Adrian Fochi în deceniile șase și șapte ale veacului trecut, dar nu mai puțin reflexele ce se desprind din textele folclorice excerptate, între 1920–1924, de studenții lui Ovid Densusianu, la Institutul de Filologie și Folklor al Universității București, pentru un *Corpus al folclorului românesc din periodice*, texte păstrate, după 1930, la Cluj, la Arhiva de Folklor a Academiei Române. Trebuie adăugat că, și în acel demers, savantul filolog de la Universitatea din București a dat, de asemenea, evidentă prioritate revistelor și ziarelor apărute în orașele din aceste provincii sau de la Budapesta, mult mai interesate de folclor.

Planificat inițial să apară tot într-un singur volum, asemenea celor două anterioare, din 2015² și 2017³, acest imens tom al treilea al *Corpusului* nostru ne-a surprins prin neobișnuitele lui

² *Corpusul răspunsurilor la Chestionarele Ion Mușlea* I. Basarabia și Bucovina. Chestionarele II, IV, VII [și Șezătoarea]. Ediție critică de documente etnologice inedite, introducere, note și indici de Ion Cuceu, Maria Cuceu, Cosmina Timoce Mocanu. Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015, 690 p.

³ *Corpusul răspunsurilor la Chestionarele Ion Mușlea* II. Moldova și Bucovina. Chestionarele II, IV, VII și Șezătoarea. Ediție critică de documente etnologice

dimensiuni; el însușează nu mai puțin de 2500 de pagini tipărite, încât ne-am văzut obligați să-l publicăm în două părți separate, editând, în cea dintâi, Corpusul propriu-zis al răspunsurilor la aceleași patru chestionare ce privesc ciclul calendaristicilor: *Chestionarul II: Obiceiuri de vară*, *Chestionarul IV: Obiceiuri de primăvară*, *Chestionarul VII: Calendarul poporului pe lunile octombrie, noiembrie, decembrie și Șezătoarea și literatura ei*, iar Partea a doua s-o consacram acelui *Analiticum*, denumit aici *AFAR Sistematica-Tipologica-Analitica*, unde răspunsurile din manuscrisele fondului Ion Mușlea sunt „despoiate” și repertorizate deosebit de amănunțit, cu coborârea la unitatea informațională de bază, reproducă în întregime, în așa fel încât, cercetătorul să o poată folosi, fără a căuta să o „întregească”, recurgând la sursa de arhivă sau de bibliotecă, precum e obligat să procedeze în cazul tipologiilor cunoscute, dacă ar dori să reconstituie un corpus documentar, pe un anumit subiect.⁴

Tot acolo apare *Aparatul critic* alcătuit din aceleași elemente ca în primele două volume ale Corpusului. Așadar, în prima parte a

inedite, introducere, note și indici, de Ion Cuceu, Maria Cuceu, Cosmina Timoce Mocanu. Cluj-Napoca, Editura Mega, 2017, 996 p.

⁴ Fără să diminuăm meritele istorice ale lucrării Ion Mușlea, Ovidiu Bârlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la Chestionarele B. P. Hasdeu*, București, Editura Minerva, 1970, în *Introducere* la vol. I, p. VI–VIII, cu notele infrapaginale 11–15, am detaliat diferențele între repertorierea tipologică și repertorierea corpus, subliniind avantajul enorm adus de tipărirea digitală/electronică la care apelează *Corpusul răspunsurilor la Chestionarele Ion Mușlea*, față de modelele anterioare. La p. IX am scris, fără emfază, următoarele: „Am optat, așadar, pentru formula editării, filologic îngrijite, a unui Corpus al răspunsurilor la chestionarele și circularele Ion Mușlea, prin *culegerea computerizată a tuturor acestora*, care presupune stabilirea riguroasă de text, corecturi în pagină, colaționări, adnotări, indici folclorici amănunțiți, apreciind că numai în felul acesta i se asigură imensei documentații pe care o posedăm o bună și optimă modalitate de lansare în circuit științific național și internațional. Unei astfel de categorii de documente etnografico-folclorice, de însemnătate patrimonială, ce urmează a fi afișate deschis pe Site-ul AFAR și pe orice magistrale comunicaționale trebuia să i se creeze cele mai bune condiții de valorificare editorială definitivă.”

tomului III, cititorul găsește, integral digitalizate, în cele 1000 de pagini, următoarele 176 răspunsuri (complete, fragmentare sau pe file dispartate), de la răspunsul 102 până la 278, după numerotarea în continuare a materialelor primite de Ion Mușlea de la corespondenții săi mai vechi, cunoscuți din rețeaua inițială, precum și din setul de „manuscrite” obținute de la corespondenții-elevi, prin intermediul și cu sprijinul unor cadre didactice din licee și școli normale, la ajutorul cărora Ion Mușlea a apelat îndeosebi după 1939, când ancheta sa nu mai dădea rezultatele așteptate, din motive pe care le-am detaliat atât în ediția noastră Ion Mușlea, *Arhiva de Folclor a Academiei Române*⁵, cât și în „Introducere” la volumul I al acestui Corpus, din 2015.⁶

Cum am putea explica această prezență mai mare de corespondenți-elevi în volumul acesta față de celelalte? A marcat ea un „dezechilibru”, un neajuns al anchetei? Se justifică oare arhivarea și indexarea acestor răspunsuri modeste, aparent improvizate, alături de materialele trimise AFAR de vechii corespondenți? Coordonatorul și directorul Arhivei le-a inventariat și repertorizat cu minuțiozitate în *Indicele tematic* configurat prin fișele cumulative ale aceluia prim instrument de arhivă doar spre a rămâne credincios principiului, atât de drag lui, al exhaustării documentației în cercetarea folclorică, față de care Mușlea s-a arătat adesea mai consecvent decât Hasdeu, Densusianu, Bianu sau Caracostea? Un set de întrebări ce-și caută soluționările.

E adevărat că și în Basarabia și Bucovina de Nord sau în Moldova și Bucovina dintre Prut și Carpați, mai puțin în provinciile sudice: Oltenia, Muntenia și Dobrogea, coordonatorul Anchetei apelasese adesea și la elevii din clasele superioare ale Școlilor Normale,

⁵ Vezi, în acest sens, rubricile *Cronologie* (p. 37–60) și *Rapoarte de activitate* (p. 209–276), în mod special cele referitoare la anii menționați, când îngrijorările coordonatorului anchetei sporeau de la un an la altul.

⁶ V. Ion Cuceu, *Introducere la Corpusul răspunsurilor la Chestionarele Ion Mușlea I. Basarabia și Bucovina*. Chestionarele II, IV, VII, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015, p. I–XL, dar mai ales p. XX–XXIII.

justificându-și demersul prin invocarea unui fel de perioadă de „pregătire” a acestora pentru anii de dascălie, numai că numărul contribuțiilor elevilor nu a fost, nici pe departe, atât de ridicat precum în cazul contribuțiilor aduse de elevi din spațiul intracarpatic.

Mai mult decât atât, în colaborarea elevilor din Transilvania, Ion Mușlea a încercat un fel de experiment, întrucât materialele obținute de la aceștia sunt diferite prin conținut și formă, testând, în fond, „cunoștințele folclorice” ale acestor adolescenți despre sat și universul lui de credințe și practici rituale, căci numai rareori corespondenții-elevi se adresează unor interlocutori/subiecți conșăteni și își „prepară” răspunsurile după indicațiile instrumentelor de lucru, menționând, mai mult membri ai familiilor, ca informatori/subiecți. Un număr mic de corespondenți-elevi răspund riguros la mai multe întrebări, dar și atunci selectându-le; și mai puțini tind să acopere întreg eventaiul chestiunilor.

Spre deosebire de primele două tomuri, în cel de al treilea fiecare răspuns este însoțit de note infrapaginale, pe întâia pagină, referitoare la cota manuscrisului în *Catalogul inventar al Fondului documentar Ion Mușlea*, pentru a evidenția caracterul aparte al acestor „contribuții mărunte”, cu trimiteri la paginația din manuscrisele fragmentare sau din cele cu caracter miscelaneu, date privitoare la format, la primirea și inventarierea materialelor, la conținutul general al incriptului. Aceste note infrapaginale și-au dovedit utilitatea operativă, întrucât specialiștilor ce vor consulta *Corpusul* li se oferă încadrările precise cu privire la materialele din paginile fiecărui manuscris. Un prim câștig al procedurii este că ne-a condus la „descoperirea” unor răspunsuri nemeționate nominal în *Catalogul inventar*, unde Ion Mușlea menționa, în 1947, doar 132 de răspunsuri la chestionarele amintite, față de care noi identificaserăm, inițial, 168, pentru ca, în final, numărul răspunsurilor publicate să se ridice la 176.

Numărul foarte mare de răspunsuri adunate din aceste provincii de la liceenii și de la elevii și elevele școlilor normale de băieți și de fete, din Cluj, Orăștie, Deva, Sibiu, Făgăraș, Arad se datorează,

cu certitudine, nu doar dorinței evidente a coordonatorului de a suplini scăderea aportului învățătorimii la anchetă, după 1939, sau dificultăților muncii cu stipendiații la îmbogățirea și diversificarea fondurilor documentare ale instituției clujene, pentru care directorul AFAR n-a primit niciodată bugetul solicitat.

Ne aflăm în prezența evidentei încercări de „a experimenta” și o altă modalitate de culegere, ilustrată, de altfel, în aceeași perioadă, și în investigațiile sale personale asupra teatrului popular religios și a altor fenomene folclorice. De aceea, Ion Mușlea nu mai stăruia, precum odinioară, că, prin atragerea elevilor, urmărirea să „și-i formeze”, să și-i „pregătească” „pentru viitor”, ci sugera că i-a folosit exclusiv pentru „cunoștințele” lor directe, într-un chip asemănător multor profesori-colecționari de folclor, prin procedeul vechi al „ocupațiunilor [temelor] de clasă”, nemijlocite, sau „ocupațiunilor de acasă”, de sfârșit de săptămână, tehnică veche, de când cu marile colecții ale Blajului, inițiate de Timotei Cipariu și Ioan Micu Moldovan, la jumătatea veacului al XIX-lea și continuate până la Traian Gherman.

Toate aceste răspunsuri i-au fost date pe foi desprinse din caiete școlare. De multe ori, pe unul și același „manuscris” și sub aceeași cotă, colegii/colegele de clasă s-au arătat „inventivi” notându-și, la un loc, informațiile folclorice, doi, trei sau mai mulți asemenea tineri „corespondenți”, fiecare consemnând date folclorice din localitățile de proveniență, ca într-o originală participare la un improvizat „focus-grup”, probabil sub privirile atente ale profesorilor sau ale coordonatorului anchetei, după ce elevilor le-au fost scrise, probabil, pe tablă sau citite, în grabă, întrebările din chestionare. Ca atare, multe asemenea „răspunsuri” se mărginesc, firește, la simple atestări de credințe sau practici cutumiare, jocuri de copii, formule tradiționale, așa cum și le amintesc a le fi „jucat” de mici, apoi în vacanțe, cum le-au rostit, de zeci de ori, în satele natale. Alteori, acești „corespondenți/interlocutori” dau, ce e drept, și sumare descrieri de ritualuri existente în satele lor: cununile de sânziene, udatul fetelor și feciorilor, Plugarul, Păpălugăra,